

УДК 378.147.88

Гладка Г. Л.
Івано-Франківський національний медичний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОДУ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ З СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ В УМОВАХ ECTS: ПРОБЛЕМИ І ОБМЕЖЕННЯ

Аналізуються сучасні тенденції до наскрізного використання тестових методик як провідного методу контролю знань у ВНЗ в умовах ECTS. Зазначається залежність ефективності такого підходу від специфіки сфери знань, в якій він реалізується. Формується ідея щодо обмеженості застосування тестових методик як провідного методу контролю з соціальних та гуманітарних дисциплін. Конкретизуються причини та умови цих обмежень.

Ключові слова: соціогуманітарні дисципліни, тести, контроль, якість освіти.

Сьогодні роль освіти зростає як для кожної окремої особистості, так і для всього суспільства, оскільки вона є важливим елементом розвитку людських ресурсів. Особливо це стосується вищої освіти, оскільки вона забезпечує формування потенціалу особистості, розвиток аналітичних, діагностичних та концептуальних здібностей, сприяє розвитку національної економіки. Це зумовлено значним зростанням масштабів виробництва та обсягів науково-технічної інформації, швидкою зміною технологій тощо.

Вища освіта є завершальним етапом підготовки фахівця і, відповідно, до нього висувають такі основні вимоги: фундаментальні знання, вміння працювати в колективі, швидко оволодівати новими технологіями, прагнути самоосвіти та володіти здібностями до творчої і дослідницької роботи. Це постає ключовими векторами для трансформації сучасної системи вищої освіти, основним аспектом якої є організація навчального процесу за стандартами ECTS. Такі заходи із вдосконалення системи вищої освіти є важливими в умовах конкуренції на світовому ринку праці та інноваційного розвитку суспільства.

Сучасна вітчизняна система вищої освіти спрямована на масове, потокове формування фахівців і передбачає вивчення за короткий термін великої кількості навчального матеріалу, оволодіння значним обсягом даних. Основними недоліками такої організації навчального процесу є надмірне психологічне навантаження та висока міра суб'єктивності в оцінюванні знань. Ця ситуація потребує вирішення.

Проте, впроваджувана кредитно-модульна система організації навчання здатна компенсувати подібні мінуси. За її реалізації зміст навчального матеріалу структурується з метою підвищення ефективності його повного засвоєння, супроводжується обов'язковими блоками,

контролем засвоєння кожного фрагменту. Головним при організації навчального процесу з конкретної дисципліни є подання матеріалу у найбільш стислому і зрозумілому для студента вигляді. Таким чином, модулі – це автономні організаційно-методичні блоки з кожного фрагменту структурованого навчального матеріалу дисципліни. Модульна структура дозволяє змінювати їх зміст і обсяг в залежності від профілю та рівня підготовки студентів, тобто, реалізується принцип адаптації навчального процесу до індивідуальних можливостей студента. Незмінним залишається обов'язкове вивчення кожного компонента дидактичної системи, чітка послідовність викладання навчального матеріалу, регулярний поточний контроль засвоєних знань згідно з гласними критеріями оцінювання [5].

У системі рейтингового оцінювання знань, яка застосовується у стандартах ECTS, контрольні заходи з дисциплін плануються таким чином, щоб забезпечити оцінювання кожного залікового модуля. Таким чином, реалізується одна із суттєвих переваг КМС-технології: “середньому” пересічному студенту набагато легше засвоїти (і здати) навчальну дисципліну за чітко окресленими частинами – модулями [5].

Модульно-рейтингова система оцінювання знань студентів передбачає кількісне оцінювання у рейтингових балах навчальних досягнень студента з кожного залікового модуля навчальної дисципліни, при цьому варто зауважити, що провідна роль і перевага серед методів контролю надається методам тестування. Оскільки кредитно-модульна система в першу чергу орієнтована на виведення рейтингового балу з результатів поточної діяльності студента і передбачає звернення до підсумкових форм контролю тільки у випадках, якщо студент прагне підвищити свої результати відносно рейтингу або складає академічні заборгованості, тестування розглядається в першу чергу як метод поточного контролю.

Проте, таке повсюдне, наскрізне впровадження тестових методик контролю знань є новою тенденцією організації навчального процесу для вітчизняних ВНЗ. Звісно, тести як метод контролю застосовувались і раніше, проте це були швидше поодинокі, окремі випадки [5].

Широке впровадження тестів є з одного боку невід'ємним компонентом системи ECTS, а з іншого несе в собі низку перепон і обмежень, які потребують осмислення. Особливо це стосується дисциплін соціогуманітарної галузі, виходячи із специфіки самого навчального матеріалу і критеріїв компетентності фахівців з цих наук, *що й визначає актуальність цієї наукової розвідки.*

Так, метою цієї статті є аналіз перешкод застосування тестових методів контролю в межах викладання соціогуманітарних дисциплін в умовах впровадження ECTS.

Історія освітнього тестування налічує вже кілька тисяч років. Тестові

технології контролю знань використовували ще у Стародавньому Світі. Родоначальником сучасного тестування вважають відомого англійського вченого Ф. Гальтона, а відлік освітнього тестування здійснюють від праць А. Біне й Т. Симона, які на замовлення Міністерства освіти Франції розробили тести для відбору учнів із затримками розвитку до спеціалізованих шкіл. Основи теорії педагогічного тестування докладно викладено у працях В. Авансова, Л. Ащепкової, В. Кіма, М. Челишкової та інших [1].

Проте, обмеження тестових методик щодо різних галузей знання не здобули належного осмислення, у тому числі і знання соціогуманітарного.

Звернемось до особливостей таких наук. Сфера людських стосунків, людських взаємодій, людської життєдіяльності – це сфера надзвичайно особлива в плані її вивчення та осмислення, сфера соціальних або гуманітарних явищ та процесів. Коли наголос падає на суспільні явища та процеси, на все те, що пов'язане з існуванням суспільства, суспільним порядком, суспільними інститутами, нормами, установами, йдеться про соціальну сферу, а коли на перший план виходить свідомість, міркування, духовні явища та процеси, йдеться про гуманітарну реальність.

При такому окресленні цих сфер не може не кидатись у вічі їх навантаженість суб'єктивними прагненнями, інтересами, бажаннями, адже суспільне та духовне прямо і безпосередньо стосується людини, внаслідок чого тут майже неможливе відсторонення, байдужий, неупереджений підхід. Тут спостерігаються зіткнення думок, інтересів, прагнень, панує дух змагання, а то й прямої, інколи дуже гострої боротьби. У сфері соціогуманітарного знання прямі людські інтереси та зацікавлення значною мірою визначають предмет і спрямованість пізнавальних зусиль, тобто пізнання виділяє ті сторони явища, які чомусь перш за все вважаються значущими для того, хто пізнає [3, с. 3-5].

Проте, саме зацікавлене відношення людини до сфери соціогуманітарних явищ і процесів є необхідним моментом для більш органічного проникнення в їх сутність, для більш прямого їх спостереження і дослідження. Ясно, що навчання соціогуманітарним дисциплінам не може бути подібним до навчання дисциплінам природним саме через своє суб'єктивне забарвлення, що і складає його суть і визначає його можливість.

Обґрунтоване соціогуманітарне знання можливе лише за умов інтегрального підходу до нього. Інтегральний підхід передбачає максимальне врахування підходів і бачень якомога більшої кількості позицій. Перш за все треба брати до уваги не одну позицію, а максимально враховувати підходи та бачення всіх (по можливості) учасників певних соціальних або гуманітарних процесів, адже якщо включення людини в ці процеси тільки й

надає можливість їх сприймати та розуміти, то, умовно кажучи, “більша кількість розумінь” дасть повнішу картину таких процесів [3, с. 3-5].

Соціогуманітарні дисципліни дають студентам знання складних суперечливих процесів розвитку суспільства і тим самим мають сприяти зростанню соціальної зрілості, формуванню соціального мислення. Соціогуманітарні науки спрямовані не лише на загальні ознаки однорідних суспільних явищ, але і межі окремої, неповторної події, особливості одиничної соціально значимої дії, політику конкретного державного діяча. Звідси – специфічна особливість категоріального апарату та змістовного наповнення гуманітарних наук: все це покликане відображати індивідуальність, неповторність одиничного явища за певних умов в процесі розвитку [2].

Здобуття знань у сфері соціогуманітарного знання можливе не тому, що ми проводимо нові експерименти або ж застосовуємо нові прилади, а лише завдяки тому, що ми піддаємо інтерпретації вже наявні знання і відомості. Такого роду інтерпретації є не просто довільною балаканиною, а прагненням виявити в обговорюваних питаннях те, що ще не виявлене, залишилось прихованим. Інтерпретаційний характер гуманітарного знання базується на припущенні, що на поверхню виносяться певні внутрішні можливості в нашому людському ставленні до дійсності, що ще не проявились.

Соціогуманітарне знання передбачає засвоєння і розуміння студентом принципової множинності позицій, точок зору, концепцій та методологічних установок. Усі ці особливості окреслюють пізнавальний дискурс, форму міркувань у межах соціогуманітарних дисциплін [3, с. 5].

З іншого боку, останнім часом тестові технології набувають все більшого розповсюдження в освіті. З 2008 р. в Україні запроваджено обов'язкове зовнішнє незалежне оцінювання знань абітурієнтів вищих навчальних закладів. Багато університетів впроваджують у практику тестування як один з основних засобів проведення проміжного та підсумкового контролю знань студентів. Які ж особливості цих методів та їх впровадження?

Спочатку складалося враження, що тестові технології допоможуть вирішити якщо не всі, то, принаймні, значну частку проблем, пов'язаних з якістю освіти, об'єктивністю оцінювання, корупцією тощо. Але згодом стає зрозумілішим, що, як і будь-який інший інструмент, вони мають свою обмежену сферу застосування, мають як певні переваги перед іншими засобами контролю, так і істотні недоліки [1].

Сама специфіка соціогуманітарних дисциплін визначає низку труднощів та перепон на шляху тотального застосування тестів як провідного методу контролю знань та компетенцій студентів. У цьому руслі

необхідно додати, що викладання соціогуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах перестає бути спрямованим тільки на розвиток загальної культури спеціаліста, але й набуває якості важливого, необхідного компонента його суто професійної підготовки.

Тести – гранично детермінований метод. Існують загальноприйняті вимоги до складання та застосування тестів. Вони є спільними для всіх дисциплінарних напрямів, і це обумовлює сумнівність їх використання в ряді випадків. Звернемось до аналізу цих вимог.

Як було продемонстровано вище, за змістом та формою інформації різні науки суттєво відрізняються одна від одної, і це має знаходити пряме відображення в тесті. Більш того, сама форма контролю знаходиться від цього в прямій залежності, що обумовлює принципову неефективність застосування тестових технологій в ряді випадків.

Окреслимо основні труднощі і перепони застосування методу тестування у викладанні соціогуманітарних дисциплін.

1. Незважаючи на те, що застосування тестового методу контролю, особливо у його комп'ютерному варіанті, помітно скорочує час на перевірку та сприяє атмосфері співробітництва між викладачем та студентом, трудомісткість робіт з розробки якісних тестових матеріалів є дуже великою.

2. Підсумковий контроль з дисципліни виставляється за рейтинговим балом студента, що є сумою фактичних результатів робіт різного типу і не передбачає проведення підсумкових контрольних заходів, що подекуди знецінює витрати часу і сил на розробку детальних якісних тестів для підсумкового контролю знань: вони просто не мають використовуватись взагалі. Якщо ж розглядати тести як різновид робіт в межах поточного контролю, то вони постануть лише рядовим компонентом серед інших видів діяльності студента (практичних робіт, творчих завдань тощо) [5].

3. При застосуванні тестового методу контролю починають діяти ймовірнісні закономірності. Так, наприклад, навіть не володіючи матеріалом, якщо якість тесту недостатня, студент виключивши одну абсурдну відповідь з трьох (а такі часто вставляються як варіанти відповідей) отримує 50% ймовірності обрати вірну. Така ситуація автоматично підіймає питання, чи будуть відображати результати контролю дійсний рівень знань.

4. Соціогуманітарне знання, як вже зазначалось, є неоднозначним за своєю природою, передбачає наявність кількох точок зору. Тут, володіння матеріалом значно більше проявляється у широкому розумінні соціального контексту та самої проблемної ситуації, а не у володінні конкретним фактичним матеріалом, а це важко визначити в межах тестування. Звісно, це стосується дисциплін, якісним результатом успішного навчання за якими має стати формування цілісної картини процесів та явищ, здатність

виявляти причинно-наслідкові зв'язки та самостійно формувати необхідні висновки. Наявність аналітично засвоєної інформації не є показником успішності з курсів "Філософії", "Політології", "Соціології" і подібних соціогуманітарних напрямків. Тест в цих межах придатний лише для визначення базового мінімального рівня фактичних знань. Звісно, цей рівень є необхідним для формування синтетичного уявлення стосовно проблематики означених дисциплінарних напрямів.

Відомо, що вищий бал присвоюється тільки студентам, здатним виявляти творчі здібності, а також здатним застосовувати знання на практиці. Це зазначається в журналі обліку роботи академічної групи затвердженому наказом МОН № 384 від 29 березня 2012 року. Відповідно, можна навести такі критерії оцінювання

Так, оцінка А в ECTS, яка передбачає суму балів 90-100 та має значення "відмінно", відповідаючи аналогічній оцінці за національною шкалою відображає високий (творчий) рівень компетентності студента. Критеріями оцінювання постають здатність студента виявляти особливі творчі здібності, вміти самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, вміти використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументувати відповіді, самостійно розкривати власні обдарування і нахили.

Наступна оцінка В передбачає суму балів 82-89 (в різних ВНЗ ці межі коливаються від 80-89 до 85-89) та має значення "дуже добре", відповідаючи оцінці "добре" за національною шкалою демонструє достатній (конструктивно-варіативний) рівень компетентності студента. Критеріями оцінювання постає здатність студента вільно володіти вивченим обсягом матеріалу, застосовувати його на практиці, вільно розв'язувати вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляти допущені помилки, кількість яких має бути незначною.

Оцінка С, яка відображає нижчий ніж В, проте також достатній (конструктивно-варіативний) рівень компетентності і в ECTS, і за національною шкалою відповідає оцінці "добре". Для оцінки С необхідною є сума балів 74-81, яку може отримати студент, за умови, що він вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.

Середній (репродуктивний) рівень компетентності демонструє ситуація рівня знань, вмінь і навичок, за якої студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти

помилки, серед яких є значна кількість суттєвих (64-73 – оцінка D в ECTS) або володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні (60-63 – оцінка E в ECTS). Значення цих оцінок в національній шкалі характеризується як “задовільно”, у той час, як в системі ECTS оцінка E може бути охарактеризована лише як “достатньо”.

Низький (рецептивний) рівень з перескладанням дисципліни за умови обов’язкового проходження повторного курсу або без нього відповідає національній оцінці “незадовільно” (FX та F відповідно – всі показники, менше 60 балів). За таких умов студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу або на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об’єктів.

Проаналізувавши критерії оцінювання очевидним є сумнівність застосування такого тесту, який би виявив здатність студента виявляти особливі творчі здібності, вміти самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, вміти використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументувати відповіді, самостійно розкривати власні обдарування і нахили і таке інше. Для чого в реальній наочній ситуації може бути придатним тест – це виявлення наявності або відсутності необхідного репродуктивного рівня знань. Тобто за допомогою цього метода можна обґрунтовано ранжувати знання студентів на дві загальні групи: принципово задовільний та принципово незадовільний. В межах другої групи можна виділити тих студентів, які за кількістю фактичних помилок обов’язково потребують повторного курсу.

Звісно, більшість цих обмежень розповсюджується в межах специфіки того соціогуманітарного знання, де володіння фактичним матеріалом не є критерієм компетентності. Так, наприклад, ці закономірності не будуть розповсюджуватись на іноземні мови, подекуди історію тощо. Проте і в цих випадках, нехай меншою мірою, але працюватиме означена залежність: тест виявляє принципове знання або незнання, а творчі, орієнтовані на самостійну роботу елементи компетентності за його допомогою оцінити неможливо.

Окрім того, постають дотичні фактори зниження ефективності застосування тестів, важливим фактором постає тенденція до постійного зменшення контингенту ВНЗ: тести, це методика за доцільністю виправдана в першу чергу в умовах масових іспитів.

Окрім того, більшість викладачів не володіють необхідними знаннями та навичками для складання якісних тестів і потребують суттєвого підвищення кваліфікації за цим напрямком. Більшість викладачів ВНЗ не є

педагогами за своєю освітою і такі глибокі та комплексні дидактичні завдання як складання тестів виконуються ними зверхньо, за формальною ознакою.

Тож, педагогічний тест є певною моделлю знань, доповненою засобами встановлення відповідності знань конкретного випробуваного цієї моделі. Але будь-яка модель є цільовим, приблизним, неповним відображенням оригіналу. У випадку тестування неточність відображення серед інших чинників зумовлена статистичною природою методик визначення його результатів. Звідси необхідно зробити такі ґрунтовні, хоч і очевидні висновки:

1. Для досягнення різних цілей потрібні різні тести.

2. Якісний тест має розроблятися відповідно до певних правил, що забезпечують його якість, зокрема, передбачають перевірку цієї якості.

3. Навіть хороший тест дає результати, придатні для певного усередненого рівня студента. Тут, по-перше, він не здатний виявити високого рівня продуктивних знань та вмінь творчої природи, а по-друге, результати тестування окремих студентів можуть виявитися істотно помилковими через ймовірнісні закономірності [1].

Дотримання таких основних вимог до тестів як валідність, надійність, диференційна здатність, практичність, визначеність та однорідність тестового завдання, економічність тесту не можуть бути доцільно забезпечені в межах специфіки багатьох соціогуманітарних дисциплін. Тож, застосування тестів як методів контролю в таких випадках є суттєво обмеженим [4].

Так, питання аналізу та розробки альтернативних методів контролю знань та адаптації тестових методик до специфіки соціогуманітарного знання можуть бути визначені як перспективи подальших розробок.

Використана література:

1. Бахрушин В. Є. Тестові технології в освіті: проблема якості тестів [Електронний ресурс] / В. Є. Бахрушин, О. М. Горбань. – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Bakhruschin.htm>
2. Ветров Р. І. Актуальні проблеми соціогуманітарних наук [Електронний ресурс] / Р. І. Ветров. – Режим доступу : <http://slavutajournal.com.ua/arxiv-nomeriv/slavuta-vipusk-4-5-2011/aktualni-problemi-sociogumanitarnix-nauk/>
3. Етика та естетика : навчальний посібник / В. Л. Петрушенко, І. М. Сурмай, Г. Ф. Карвацька, Л. І. Мазур, Ю. Г. Шадських ; за ред. В. Л. Петрушенко. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 180 с.
4. Комишан А. І. Технологія тестового контролю успішності засвоєння змісту навчання / А. І. Комишан, К. І. Хударковський // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2009. – Вип. 22-23. – С. 54-64.
5. Швець Є. Я. Особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та рейтингового оцінювання знань студентів [Електронний ресурс] / Є. Я. Швець, М. М. Турба, Д. Є. Швець. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_34_2.pdf

Гладка Г. Л. Применение тестирования как метода контроля знаний по социогуманитарным дисциплинам в ВУЗах в условиях ECTS: проблемы и ограничения.

Анализируя современные тенденции по сквозному применению тестовых методик как ведущего метода контроля знаний в ВУЗах в условиях ECTS. Определяется зависимость эффективности такого подхода от специфики сферы знаний, в которой он реализуется. Формируется идея касательно ограниченности применения тестовых методик как ведущего метода контроля по социальным и гуманитарным дисциплинам. Конкретизируются причины и условия этих ограничений.

Ключевые слова: социогуманитарные дисциплины, тесты, контроль, качество образования.

GLADKA G. L. Application of testing as a method of control of knowledge on social and humanitarian disciplines in Institutes of higher in the conditions of ECTS: problems and limitations.

The modern tendencies on through application of test methods as a leading method of control of knowledge in Institutes of higher in the conditions of ECTS are analyzing. Dependence of efficiency of such approach is determined on the specific of sphere of knowledge, which he will be realized in. An idea is formed concerning narrow-mindedness of application of test methods as leading method of control on social and humanitarian disciplines. Reasons and terms of these limitations are specified.

Keywords: social and humanitarian disciplines, testing, control, quality of knowledge.

УДК 378.013-047.22

**Драч І. І.
Університет менеджменту освіти НАПН України**

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВНЗ

У статті виокремлено умови впровадження моделі компетентісно орієнтованого управління у вищих навчальних закладах як підґрунтя підвищення ефективності управлінської діяльності. Розглянуто особливості використання Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах компетентісного підходу. Запропоновано при виборі варіативних дисциплін пропонувати студентам обирати не окремі дисципліни, а їх перелік (кластер), який забезпечить збереження структурно-логічної схеми їх викладання. Зазначено, що важливим кроком впровадження ЄКТС при здійсненні професійної підготовки майбутніх фахівців є вирішення проблеми укрупнення навчальних дисциплін. Зроблено висновок, що при формуванні змісту професійної підготовки галузевий стандарт вищої освіти має містити лише освітньо-кваліфікаційну характеристику майбутнього фахівця та засоби діагностики його підготовки. Право розроблення освітньо-професійних програм слід надати вищим навчальним закладам. Розкрито роль інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів. Акцентовано увагу на необхідності використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні вищим навчальним закладом.